

Palle Jørgensen:

Spaniens kommunistiske Parti 1921-1978: Fra politisk sekt til eurokommunistisk masseparti

1. Indledning

Spaniens kommunistiske Parti, PCE, står idag som et af de mest selvstændige og demokratiske af de kommunistpartier, der overalt i verden blev dannet i kølvandet på den russiske revolution i 1917. PCE hører idag også med til den gruppe af kommunistpartier, der har fremført en til tider endda meget skarp kritik af "den virkeliggjorte socialisme" i Sovjetunionen og de øvrige østbloklande. Og blandt disse partier er PCE måske det parti, som er gået længst i kritikken af den østeuropæiske statssocialisme. Endelig hører PCE idag til den gruppe af kommunistpartier, som normalt går under betegnelsen "eurokommunistiske", og som udover kritikken af statssocialismen har det til fælles, at de alle definerer revolutionsproblemet som den demokratiske overgang til socialismen.

I kort form kan man altså fastslå, at det på det generelle plan karakteristiske for de partier, man betegner som eurokommunistiske, er 3 forhold:

- 1) Den kritiske holdning til den østeuropæiske socialismemodel og de hidtidige forhold inden for den kommunistiske verdensbevægelse;
- 2) Den demokratiske vej til socialismen (strategi) og etableringen af et socialistisk samfund, der bygger på demokrati og pluralisme; og
- 3) Et udtrykt ønske om en demokratisering af partistrukturerne.

I denne artikel vil jeg igennem en gennemgang af Det spanske Kommunistpartis historiske udvikling forsøge at afdække den tids- og indholdsmæssige opkomst af specielt det første og tredje af disse "eurokommunistiske elementer", deres karakteristika og rodfæstethed i PCE. D.v.s. at det andet element: det programatiske indhold i PCE's nuværende strategiske overvejelser såvel

som partiets aktuelle praksis stort set ikke behandles her. (For en nøjere analyse af disse temaer kan jeg henvise til min artikel "PCE og det socialistiske perspektiv" i Sydeuropa-Information nr. 16-20).

2. Fra nederlag til nederlag: PCE's udvikling 1921-1956

2.1. PCE's dannelse

Opkomsten af et kommunistisk parti i Spanien var - ligesom i andre europæiske lande - et resultat af de kampe og modsætninger inden for den etablerede arbejderbevægelse, som den russiske revolution i 1917 delvist producerede, delvist aktualiserede og skærpede. I Spanien forstærkede og til dels frembragte den russiske revolutions gennemførelse en lang række voldsomme klassesammenstød, som på arbejdersiden blev ledet af de traditionelle spanske arbejderorganisationer, det socialistiske PSOE og UGT og det anarkosyndikalistiske CNT.¹ Den russiske revolution fungerede således som en bekræftelse på og en vældig opmuntring for den revolutionære kamplinie, som de spanske arbejdere og deres organisationer fulgte i årene 1917-20, og hvis første udslag var den fælles-ledede UGT-CNT-generalstrejke i august 1917. Dette betød, at begivenhederne i Rusland vandt en meget omfattende genklang i alle dele af den spanske arbejderklasse, men det betød ikke, at den russiske revolution satte de samme dybe spor i den organiserede spanske arbejderbevægelse som i andre lande. Overfor en militant og revolutionær anarkosyndikalistisk bevægelse og overfor en socialistisk bevægelse, som - til forskel fra de fleste andre europæiske socialistpartier - i denne periode stod for en "maksimalistisk" politik, blev udviklingen af et stærkt og dybt rodfæstet kommunistisk parti en meget langvarig og vanskelig proces. Helt op til 1936 udgjorde PCE således en meget lille minoritet inden for den spanske arbejderbevægelse.

Spaniens kommunistiske Parti blev dannet i november 1921

1) PSOE, Spaniens socialistiske Arbejderparti, dannet i 1879.
UGT, Arbejderforbundet, socialistisk fagbevægelse, dannet i 1888.
CNT, Arbejdernes nationale Forbund, anarkosyndikalistisk fagbevægelse, stiftet i 1910.

ved sammenlægningen af to små udspaltninger af Spaniens socialistiske Arbejderparti.² Medlemstallet var på dette tidspunkt ca. 1200.³ I de første ti år af PCE's eksistens gennemløb partiet størstedelen af de "børnesygdomme" (fraktionsstridigheder, venstresekterisme, udspaltninger osv.), som også prægede andre af de europæiske kommunistpartier i denne periode. Det karakteristiske for PCE's udvikling i 1920'erne blev derfor Kominterns evindelige indgriben i partiets interne forhold og følgelig Kominterns meget store indflydelse i partiet: PCE's manglende objektive muligheder for at slå igennem i den spanske arbejderklasse (p.g.a. PSOE/UGT's og CNT's eksistens) og de mange indre splittelser medførte et behov for en økonomisk, politisk og moralsk støtte, hvilken partiet fandt hos Komintern. Dertil kom, at Den kommunistiske Verdensbevægelses stigende centraliseringsgrad i 1920'erne og sammenhængende hermed de nationale sektioners (partiers) gradvise "bolsjevisering" medførte en glidende af-nationalisering og uselvstændiggørelse af de tilsluttede kommunistpartier og herunder også PCE.⁴ Og endelig satte indførelsen af et militærdiktatur i Spanien i 1923 PCE i en politisk og organisatorisk situation, der fremmede partiets materielle og ideologiske afhængighed af Komintern.

PCE's udvikling i illegalitetsårene 1923-30 foregik således under Kominterns totale overherredømme. Kominterns "Afdeling for Spanien" valgte suverænt PCE's ledelse, som det meste af tiden

2) I april 1920 havde ca. halvdelen af PSOE's ungdomsforbund meldt sig ud af moderpartiet i protest mod, at Socialistpartiet ikke ville indmelde sig i 3. Internationale (Komintern). Denne gruppe dannede et lille kommunistisk parti. Størstedelen af de pro-kommunistiske elementer i PSOE forblev dog i partiet, indtil dette i april 1921 definitivt afviste deltagelse i Komintern. Disse pro-kommunistiske elementer udspaltede sig derefter af PSOE og dannede deres eget selvstændige parti. Det var disse to udspaltede sektorer, der i november 1921 dannede PCE.

3) Jose Bullejos, La Comintern en Espana, Mexico, 1972, p. 27.

4) "Bolsjeviseringen" tog i realiteten sin begyndelse allerede i 1920 med Kominterns vedtagelse af "de 21 teser" (optagelsesbetingelser) og blev senere fulgt op, dels - som følge af de mange nederlag i de nationale opstande, f.eks. i Tyskland - af udviklingen af et social-psykologisk klima for de enkelte sektioners accept af Sovjet (og SUKP) som verdensrevolutionens absolutte kraftcentrum, dels af direkte organisatoriske stramninger i Kominterns struktur, bl.a. på 5. kongres i 1924. Se N.C. Sidenius, Kommunistisk Internationale 1919-1943, Den røde Kalender, København, 1977, pp. 163 ff.

blev holdt i eksil i Paris, og bestemte også hovedtrækkene i partiets politik.⁵ Ved militærdiktaturets fald i 1930 var PCE reduceret til en sekt uden indflydelse i arbejderklassen og i samfundet generelt. Ifølge egne opgivelser havde partiet på dette tidspunkt ca. 800 medlemmer.⁶

2.2. PCE under Spaniens 2. Republik 1931-36

Oprettelsen af Spaniens 2. Republik i 1931 gav Spaniens kommunistiske Parti mulighed for at fungere legalt, hvilket i sig selv medførte en vis løsrivelse fra Kominterns indflydelse over udformningen af partiets politik. Men Kominterns greb om PCE løsnedes under Republikken 1931-36 dog aldrig så meget, at partiet kunne betegnes som et selvstændigt parti. Dette kan illustreres igennem en analyse af partiets politiske grundlag i perioden.

PCE's strategiske grundlag for de første fire år af Republikkens eksistens blev fastlagt på partiets 3. kongres i 1929 i Paris. På kongressen, hvor der kun deltog ganske få spanske kommunister, blev der revolution, som stod på dagsordenen i Spanien defineret som "en borgerlig-demokratisk revolution", ledet af arbejderklassen og dennes organiserede fortrop, PCE: "Kun proletariatet kan på konsekvent måde lede den arbejdende befolknings øvrige lag frem mod den borgerlig-demokratiske revolutions endelige sejr."⁷ Denne nye politik var kun på det formelle plan fundet i en analyse af det spanske samfunds og klassernes udvikling. I virkeligheden drejede det sig om, at PCE i 1929 - på Kominterns foranledning - uformidlet overtog den strategi, som de russiske bolsjevikker havde fremført i perioden 1905-1917. Komintern paralleliserede nemlig situationen i Spanien i 1929 med den almene situation i Rusland i årtierne før oktoberrevolutionen. Man stirrede sig på denne måde blind på de overfladiske samfundsmæssige ligheder imellem Spanien og Rusland såsom det tilbagestående landbrug og borgerskabets despotiske politik og var dermed ude af stand til at forstå det spanske samfunds - omend meget

5) Jose Ballejos, op.cit., p. 61.

6) Joaquin Maurin, Revolucion y contrarevolucion en Espana, Paris, 1966, p.279.

7) Fra kongresresolutionen, citeret efter Pilar G. Guzman, Historia del Partido Comunista de Espana, Tiempo de Historia nr. 30, Madrid, 1977, p. 9.

tilbagestående - kapitalistiske karakter.⁸

Introduktionen af Kominterns "klasse mod klasse-politik" i PCE ændrede på ingen måde denne overordnede analyse og strategi.⁹ Sammenhængen mellem den overordnede analyse/strategi og den offensive "klasse mod klasse-politik" blev sikret med det spanske militærdiktators og monarkis fald i henholdsvis 1930 og 1931. Med udråbelsen af 2. Republik den 14. april 1931 fik Spanien sin "februarrevolution".¹⁰ Og ligesom Lenin i april 1917 udstak parolen "Al magt til sovjetterne" som det væsentligste indhold i bolsjevikernes taktik overfor Kerensky-regeringen, udstak PCE få dage efter oprettelsen af 2. Republik og mens folkemasserne fejrede indførelsen af demokratiet parolerne "Ned med kapitalisternes, generalernes og præsternes borgerlige republik! For en republik af arbejder-, soldater og bondesovjetter!"¹¹

Der var altså tale om at PCE inden for Republikkens første par år i dobbelt forstand overførte politisk-taktiske elementer udviklet uden for den konkrete spanske klassekampssituation. På det teoretiske og strategiske plan overførtes den Lenin'ske revolutionsstrategi op til oktoberrevolutionen, og på det taktiske plan overførtes Kominterns almene skemaer for de kommunistiske partiers aktuelle kampmål ("klasse mod klasse"). Resultatet blev for PCE's vedkommende en sekterisk og usammenhængende politisk praksis, der førte til en lang række eklatante nederlag for partiet. Bl.a. isoleredes partiet totalt p.g.a. dets frontalangreb på Republikken.

-
- 8) For en analyse af den spanske kapitalismes udvikling fra 1800-1936 se min artikel Den spanske samfundsformation (1800-1936), Den Jyske Historiker nr. 8, Århus, 1976, pp. 12 ff.
- 9) "Klasse mod klasse-politikken" fik sit teoretiske fundament på Kominterns 6. kongres i 1928. Kort fortalt fastlagde kongressen den globale situation som fundamental revolutionær, hvilket førte frem til fastlæggelsen af en offensiv strategi og taktik for de tilknyttede kommunistpartier. Hovedhjørnестenen i denne taktik blev spørgsmålet om at erobre arbejderklassens flertal. I denne taktik blev kampen mod Socialdemokratiet, der blev defineret som "borgerskabets og fascismens venstrefløj", bestemt som central.
- 10) Manuel Tunon de Lara, El Movimiento Obrero en la historia de Espana, Madrid, 1972, p. 882.
Den russiske februarrevolution var den omvæltning, der i 1917 styrtede zarismen og indførte et liberalt-borgerligt regime under ledelse af Kerensky.
- 11) Pilar G. Guzman, op.cit., p. 11.

Kun i 1932 kom det til et enkeltstående brud på den manglende sammenhæng mellem PCE's (sekteriske) politik og den reelle samfundsmæssige udvikling. I august 1932 udbrød der en militær-opstand rettet mod Republikken og ledet af den reaktionære monarkist, General Sanjurjo. PCE-lederne mobiliserede i strid med hidtidig praksis til "revolutionært forsvar for Republikken" og brød dermed med en årelang ultra-radikal politik, der ikke havde anerkendt nogen form for forsvarskamp. Nu vedtog PCE i klar overensstemmelse med den politik, som var udstukket og kanoniseret af Komintern, en forsvarspolitik for den borgerlige republik, der bl.a. indebar en uundgåelig taktisk alliance med "klasse mod klasse-politikens" primære fjende, "socialfascisterne" i Socialistpartiet.

PCE ledernes taktiske omslag udløste åben konflikt med Komintern, der hurtigt greb ind for at genetablere kontrollen over partiet. De ansvarlige ledere, deriblandt Generalsekretær Jose Bullejos, blev fjernet og erstattet af nye Komintern-loyale folk, bl.a. Jose Diaz (ny generalsekretær) og Dolores Ibarruri (senere kendt som "La Pasionaria"). Med Bullejos-sagens afslutning skal man helt op til slutningen af 1960'erne før man atter genfinder et manglende fodslag mellem PCE og Den kommunistiske Verdensbevægelses kraftcentrum, SUKP. Men affæren demonstrerede to karakteristika ved det spanske kommunistpartis udvikling i 30'erne: 1) PCE havde opnået en vis relativ selvstændighed, så længe det holdt sig nøje inden for de politiske grænser, som var bestemt af Komintern og 2) hvis partiet bevægede sig ud over disse grænser var Kominterns indflydelse så stor, at de ansvarlige meget let kunne afsættes.

De spanske kommunisters sekteriske politik fortsatte indtil slutningen af 1934, hvor de første tegn på Folkefrontspolitik gennemslag inden for Den kommunistiske verdensbevægelse slår igennem i PCE's politiske praksis. Partiet tilslutter sig i efteråret 1934 de enhedsorganer som under navnet "Arbejderalliancerne" var blevet opbygget siden december 1933 af en lang række forskellige ideologiske sektorer inden for den spanske arbejderbevægelse. Begivenhedsforløbet omkring PCE's opgivelse af den tidligere sekterisme indicerer kraftigt, at det

politiske omslag ikke var et resultat af en selvstændig PCE-beslutning. Omslaget kom så hurtigt og pludseligt og uden nogen form for bred partidebat eller analyse, at det ikke synes at være historisk uhæderligt at slutte, at ændringen blev vedtaget som en topbeslutning og sandsynligvis efter forhandlinger med Komintern.¹² Når Santiago Carrillo forsøger at fremstille PCE's folkefrontspolitik som et genuint "produkt af den spanske virkelighed" må dette betegnes som en sandhed med modifikationer, der i bedste fald skyldtes, at Carrillo i 1934/35 ikke var medlem af PCE og derfor ikke kunne følge partiets politiske omslag på tæt hold.¹³

Med folkefrontspolitikken's globale gennemslag via Kominterns 7. Verdenskongres sommeren 1935 - og først da - blev PCE en virkelig varm fortaler for denne politiske taktik. Den særlige udformning, som PCE's folkefrontspolitik fik, byggede - ligesom tilfældet var med de foregående års "klasse mod klasse-politik"-på tesen om, at det strategiske delmål var gennemførelsen af den borgerlig-demokratiske revolution. Inden for ganske få år ledte nøjagtig den samme samfundsanalyse således frem til vidt forskellige politiske praksiser, hvilket indicerer, at PCE's konkrete politik og praksis var meget stærkt inspireret af forhold, der lå udenfor den spanske virkelighed. At folkefrontspolitikken så i langt højere grad end "klasse mod klasse-politikken" svarede til denne virkeligheds krav, er ikke ensbetydende med, at PCE i 1935 udviklede politiske linier på basis af egne selvstændige vurderinger og analyser. Som tidligere var Kominterns deltagelse i udarbejdelsen af PCE's konkrete politik stadigvæk særdeles omfattende, hvilket også begivenhederne under den spanske borgerkrig beviser.¹⁴

I Spanien fik folkefrontspolitikken en særegen form, idet det allerede i begyndelsen af 1936 lykkedes at få dannet en bred folkefront med deltagelse af bl.a. en række småborgerlige partier, PSOE og PCE. Den spanske folkefront udarbejdede et

12) Santos Julia, La izquierda del PSOE (1935-1936), Madrid, 1977, p. 150.

13) Santiago Carrillo, Eurocomunismo y estado, Barcelona, 1977, p. 152.

14) Fernando Claudin, Krisen i den kommunistiske verdensbevægelse, Bind 1, Århus, 1977, p. 209.

program, som på grund af frontens valgsejr i februar 36 blev regeringsprogram. Dette betød, at PCE's folkefrontspolitik blev forlenet med et særdeles moderat og defensivt præg; det primære ifølge partiet var først at gennemføre det meget lidt vidtgående folkefrontsprogram, dernæst kunne man gå over til gennemførelsen af den borgerlig-demokratiske revolution.¹⁵

2.3. PCE og den spanske borgerkrig

Det var denne yderst moderate holdning, der prægede PCE's praksis i foråret 36 og under hele borgerkrigen fra 1936 til 1939. PCE's dogmatiske fastholdelse af to skarpt adskilte faser i "den borgerlig-demokratiske revolution" (1. gennemførelse af det moderate folkefrontsprogram, 2. fuldførelsen af den borgerlig-demokratiske revolution), der igen var skarpt adskilt fra den socialistiske revolution, betød, at partiet igennem alle borgerkrigsårene førte en stadig kamp for at de sociale bevægelser og kampe ikke bevægede sig ud over denne faseopdeling. Resultatet blev, at PCE kom til at stå som den væsentligste modstander af den sociale omvæltningsproces, som blev gennemført af de spanske arbejdere i kølvandet på det militæroprør, som udløste borgerkrigen.

Den afgørende baggrund for denne politik var dog ikke PCE's overordnede analyse og strategi, men hensynet til Sovjets udenrigspolitiske interesser, som i denne periode hovedsagelig var rettet ind mod opnåelsen af alliancer med England og Frankrig mod Nazi-Tysklands ekspansionsplaner. Sovjet var derfor ikke interesseret i, at den sociale omvæltningsproces i Spanien nåede et sådant omfang, at mulighederne for etableringen af disse alliancer blev bragt i fare. PCE's borgerkrigspolitik var en refleks af denne udenrigspolitiske strategi, selvom den selvfølgelig blev præsenteret som en politik, der udsprang af en analyse af den spanske virkelighed, og selvom sammenhængen med Sovjets udenrigspolitiske interesser måske ikke var en bevidst erkendelse hos de spanske kommunistledere.

Nok så interessant for denne artikels tema er sammenhængen eller lighedspunkterne mellem folkefrontspolitikken og eurokommunisme. F.eks. hævder Santiago Carillo i sin bog "Eurocomunisme y estado",

15) Ibid., p. 202.

at folkefrontspolitikken i kimform indeholdt eurokommunismen dvs. den demokratiske vej til socialismen, opretholdelsen af flerpartisystemet, parlamentarisme, oppositionsfrihed, ideologisk pluralisme osv. Hvis man tager eurokommunismen alvorligt som et nybrud inden for store dele af den kommunistiske verdensbevægelse, og hvis man mener, at de elementer, som dette nybrud består af også i praksis bliver efterlevet af de eurokommunistiske partier (hvilket stadig er et åbent spørgsmål), må man nødvendigvis konkludere, at det forholder sig direkte omvendt af, hvad Carrillo påstår. De spanske kommunisters folkefrontspraksis er fuldstændig uforenelig med de principper, som er gældende for eurokommunismen. Under borgerkrigen forsvandt socialismen ud af PCE's strategi og praksis: partiet modarbejdede - også med væbnet magt - helt entydigt enhver udvikling i retning af socialismen. Men ikke blot forsvandt socialismen, partiets praksis var også - og det kan bevises - uforenelig med demokratiet, flerpartisystemet og oppositionsfrihed. Beviserne er (her i stikordsform):

1. PCE's ledende rolle i den voldelige undertrykkelse af det venstremarxistiske parti, POUM og af venstrefløjen indenfor PSOE/UGT.
2. PCE's udemokratiske praksis inden for regering, hær og centraladministration, hvor partiet benyttede alle midler til at trænge politiske modstandere væk fra magtpositioner
3. PCE's konstante og betingelsesløse forsøg på at slutte alliancer med de moderate og borgerlige kræfter inden for den spanske republik
4. PCE's forsøg på bl.a. ved hjælp af russisk pression at få sammensmeltet PCE og PSOE i "et eneste arbejderparti"
5. PCE's konstante kampagne mod arbejderselvforvaltningen i industrierne og inden for landbruget og mod det lokale basisdemokrati.

På basis af disse punkter, som af pladshensyn desværre ikke kan udfoldes, kan man slutte, at PCE's borgerkrigspolitik i hvert fald ikke indeholdt kimene til en demokratisk overgang til socialismen, opretholdelsen af flerpartisystemet og oppositionsfriheden, udvidelsen af demokratiet på alle samfundets niveauer osv. Man må tværtimod betegne denne politik som den første historiske model for indførelsen af det såkaldte "folkedemokrati", som senere blev indført i de østeuropæiske lande, - en model som

inden for nogle skindemokratiske rammer sikrer kommunistpartiet den totale politiske, økonomiske og ideologiske magt.¹⁶

2.4. Guerillakamp og reorganisering 1939-1956

Den første periode efter nederlaget i borgerkrigen blev viet til 3 afgørende opgaver: for det første den fortsatte væbnede kamp mod det franquistiske diktatur, for det andet reorganiseringen af partiets interne og eksterne apparat og for det tredje forsøgene på at opnå en enhed mellem de besejrede demokratiske kræfter.

Den væbnede kamp tog form af guerilla-aktivitet, specielt i Spaniens mest bjergrige regioner og provinser. PCE, som foruden anarkosyndikalisterne var den eneste af de republikanske kræfter, som havde været i stand til at opretholde en vis form for organisationsapparat i selve Spanien, deltog aktivt i denne guerilla-aktivitet, som især udspandt sig i årene 1944-48. Men guerilla-kampen var dødsdømt på forhånd. Overfor Franco-regimets enorme magtapparat og befolkningens generelle krigstræthed måtte den væbnede modstandskamp nødvendigvis føre til en lang række nederlag. Dette blev erkendt af PCE i 1948 - i øvrigt hjulpet godt på vej af Stalin, der frarådede fortsat guerilla-kamp - hvorefter partiet gradvist ophørte med væbnede aktioner.¹⁷

M.h.t. reorganiseringen af PCE bestod arbejdet primært i tre hovedopgaver. For det første forsøget på at samle eksilkommunisterne i en fungerende organisation og at samle kontrollen med aktiviteterne i partiledelsen, for det andet at konsolidere og udvikle PCE's interne apparat og for det tredje at opretholde og udbygge forbindelsen og kommandostrukturen mellem eksilledelsen og de interne afdelinger. Alle tre opgaver blev først fuldendt i slutningen af 1940'erne. Specielt opstod der i de første år problemer mellem eksilledelsen og den interne ledelse, idet denne

16) Dette er tanker, som flere spanske historikere er inde på, se bl.a. Carlos M. Rama, La crisis española del siglo XX, Madrid, 1976, p. 264 og Jorge Semprum, Del frentismo al eurocomunismo, El Viejo Topo nr. 22, Madrid, 1978, pp. 37 ff.

17) Paul Preston, The anti-francoist opposition: The long march to unity i Paul Preston, ed., Spain in Crisis, London, 1976, p. 135.

sidste, som var vokset spontant frem og altså ikke indsat af PCE's Politbureau, til en vis grad frigjorde sig fra eksilledelsens centralistiske kommandostruktur. Denne begyndende opposition nåede dog aldrig at manifestere sig åbent, idet det interne apparat adskillige gange blev revet op af det franquistiske regime og lederne henrettet. Først i 1945 - efter befrielsen af Frankrig - lykkedes det igen at opbygge det interne apparat, som nu i højere grad end tidligere blev dirigeret udefra, nemlig fra Paris, hvor Santiago Carrillo havde installeret sig som leder af partiets organisatoriske arbejde.

PCE forsøgte også i de første 3-4 år efter nederlaget - og specielt efter Nazi-Tysklands angreb på Sovjet i efteråret 1941 - at få oprettet en enhedsorganisation af alle de republikanske eksilkræfter. Dette blev en ynkelig fiasko, idet de gamle modsætninger fra borgerkrigen stadig spillede en væsentlig rolle. Specielt socialisterne og anarkosyndikalisterne ønskede ikke at samarbejde med et parti, som man betragtede som Stalins forlængede arm, og som man mente i højere grad havde varetaget sovjetiske interesser end spanske under borgerkrigen.¹⁸

I slutningen af 40'erne stod PCE således totalt isoleret inden for den spanske eksilopposition, en isolation som blev stærkere efterhånden som "den kolde krig" udviklede sig. Partiets kompetente organer befandt sig i Moskva og Prag og var stærkt domineret af SUKP, som fuldstændigt finansierede partiets aktiviteter.¹⁹ Dette afhængigheds- og underkastelsesforhold blev klart demonstreret i perioden 1948-50, hvor PCE foretog en række eksklusioner som en refleks af SUKP's konflikt med Det jugoslaviske Kommunistparti, som førte en Moskva-uafhængig politik. PCE benyttede bl.a. den sovjetisk-jugoslaviske konflikt til "at forklare" partiets fiasko i guerillakampen mod Franco-regimet, som et resultat af "de titoistiske banditters og forræderes" handlinger

18) Disse modsætninger var en refleks af de væbnede kampe, der i slutningen af borgerkrigen (marts 1939) var udbrudt mellem på den ene side socialister, anarkosyndikalister og republikanere og på den anden side kommunister. Disse kampe førte bl.a. til afsættelsen af den pro-kommunistiske Negrin-regering.

19) I perioden 1948-50 var alle ledende spanske kommunister p.g.a. "den kolde krig" blevet udvist af Frankrig.

inden for det interne partiapparat.²⁰ En væsentlig landvinding havde partiledelsen dog opnået på tærsklen til årti-skiftet: det var lykkedes at samle partiet, både de geografisk spredte eksilafdelinger og det interne apparat, og igennem såvel egne udrensninger som franquismens undertrykkelse havde man opnået, at kontrollen over hele partiet lå fast i ledelsens hænder. PCE's yderst centralistiske organisationsstruktur fra før 1939 var således genetableret i 1950.

Et af de væsentligste vendepunkter i det spanske kommunistpartis eksilhistorie kom med udløsningen i 1951 af de første store masseaktioner under Francos diktatur. Disse strejkekampe, der omfattede ca. 300.000 arbejdere, bekræftede PCE i, at strategien for omvæltningen af franquismen ikke længere kunne være forberedelsen af en væbnet opstand, men at denne strategis første skridt måtte gå igennem et sejt og langvarigt arbejde blandt de arbejdende masser og et forsøg på at organisere disse i nye demokratiske masseorganisationer. Denne erkendelses omslag i praksis blev lettet ved at Frankrig ligeledes i 1951 åbnede sine grænser til Spanien, således at den eksterne PCE-ledelses kommunikation med de indre grupper blev væsentligt forbedret.

Resultatet af disse processer blev, at PCE's medlemmer aktivt begyndte at arbejde politisk inden for de store industribyers arbejdermasser. Man begyndte at opstille realistiske kampprogrammer og udbrede disse via partiets illegale presse. Og man begyndte også i det små at gennemføre et oppositionsarbejde inden for de vertikale syndikater.²¹ Denne nye politiske taktik, der forbandt det illegale organisations- og propagandaarbejde med - hvor det var muligt - legalt arbejde inden for de franquistiske institutioner, medførte at Det spanske Kommunistparti i slutningen af 50'erne og begyndelsen af 60'erne udviklede sig til den spanske arbejderbevægelses klart stærkeste og mest kampdygtige parti.

20) Guy Hermet, Los Comunistas en Espana, Paris, 1972, p. 50.

21) De vertikale syndikater var korporative sammenslutninger af arbejdsgivere og arbejdere inden for samme organisation.

3. Fra politisk sekt til masseparti. Eurokommunismens gennembrud 1956-1978

3.1. PCE's nye politiske taktik

PCE's politisk-programmatiske justering til de nye kampvilkår og kampformer blev gennemført på et Centralkomitemøde i august 1956, altså ca. 6 måneder efter SUKP's skelsættende 20. partikongres. Dette plenum, der samtidig indledte partiets af-staliniseringsproces, fastlagde en politisk generallinie for den anti-franquistiske kamp. Denne nye politik blev kaldt "la reconciliacion nacional" ("den nationale forsoning") og gik ud på, at partiet skulle slutte alliancer med alle de grupperinger, som kunne tilslutte sig ødelæggelsen af det franquistiske diktatur; den var altså et forsøg på at opbygge en front, der skulle være bredere end 30'ernes folkefront og den republikanske eksilregering.

Den nye politik var på ingen måde udelukkende et resultat af den indre spanske udvikling og af de erfaringer, som PCE havde høstet siden opgivelsen af guerilla-kampen. Det er karakteristisk, at "forsonings-politikken" brød tidsmæssig igennem i kølvandet på SUKP's 20. partikongres og på den nyorientering af Sovjets udenrigspolitik, der kan betegnes ved begreber som "fredelig sameksistens" og "fredelig kappestrid". Teorien bag Sovjets nye udenrigspolitik var troen på, at "den fredelige kappestrid" mellem de to verdenssystemer nødvendigvis ville føre til en afgørende forrykkelse af det globale styrkeforhold til den socialistiske lejrs fordel og dermed muliggøre den fredelige overgang til socialismen i de kapitalistiske lande. Hovedparolen for de nationale kommunistpartier skulle derfor være "kampen for freden" baseret på bredest mulige alliancer. PCE's "forsonings-politik" var i høj grad inspireret af denne globale revolutionsstrategi.²²

"Forsonings-politikken" viste sig de første mange år at hvile på et falsk grundlag. Det illusoriske bestod ikke i forsøget på at skabe en bred anti-franquistisk blok, men at denne blok af PCE blev defineret som omfattende den overvejende del af be-

22) Fernando Claudin, Eurokommunisme og socialisme, Århus, 1978, pp. 101 ff.

folkningen, altså en front der skulle være langt bredere end 30'ernes folkefronter. Politikken blev legitimeret med udarbejdelsen af en analyse af det franquistiske Spanien, der viste, at det franquistiske system politisk var bankerot og kun blev støttet af en lille gruppe fanatiske fascister. Denne analyse blev i begyndelsen af 60'erne et af hovedpunkterne i den politiske kamp, som udspillede sig i PCE's ledelse (se afsnit 3.2.).

PCE afprøvede den nye politik både i 1958 og i 1959. Den 5. maj 58 blev af partiet udråbt til "la jornada de reconciliación" og den 18. juni 1959 løb "la huelga nacional pacífica" af stablen.²³ Begge blev af partiet defineret som en generalstrejke, hvor alle arbejdere aktionerede sammen med størstedelen af bønderne, de små og mellemstore virksomhedsejere, funktionærer, intellektuelle og endda dele af militæret og politiet. På denne måde skulle diktaturet bringes til fald. Begge kampdagene blev eklatante fiaskoer. Udenlandske iagttagere berettede, at der kun udløstes ganske få strejker og demonstrationer, og at det store flertal af arbejdere reagerede fuldstændigt passivt på PCE's opfordringer.²⁴ Alligevel udråbte PCE-ledelsen kampdagene til store successer, hvilket demonstrerede, at PCE stadig var et parti, inden for hvilket partiledelsen altid havde ret, også selv om virkeligheden viste noget andet.

3.2. Stalinistiske efterveer: eksklusionen af Claudin 1965

Det opgør med Stalin-tiden, som tog sin start på SUKP's 20. partikongres, og som en af PCE's nuværende ledere, Sanchez Montero har karakteriseret som "et stalinistisk opgør med Stalin",²⁵ fik tilsyneladende kun den konsekvens for PCE, at partiets yngre generation med folk som Santiago Carrillo, Fernando Claudin, Santiago Alvarez og Simon Sanchez Montero i spidsen kom til at spille en central rolle i partiets ledende organer. De gamle ledere f.eks. Vicente Uribe og Antonio Mije, som havde

23) "La jornada de reconciliación": Forsoningsdagen.

"La huelga nacional pacífica": Den fredelige nationale strejke.

24) Guy Hermet, op.cit., p. 59.

25) Simon Sanchez Montero, Qué es el comunismo, Barcelona, 1976, p. 57.

været ansvarlige for PCE's praksis under borgerkrigen og - på det formelle plan - for partiets ubetingede lydighed overfor Stalin-regimet, blev mere eller mindre skubbet ud i mørket.²⁶ Men 1956-begivenhederne fik også andre og i begyndelsen mere skjulte konsekvenser.

For det første udløstes der i PCE's Politbureau en række diskussioner i kølvandet på Stalin-tiden og Ungarn-opstanden. Bl.a. opstod igennem disse diskussioner de første reelle modsætninger imellem partihierarkiets nr. 1, Santiago Carrillo, som bl.a. stillede sig tilfreds med Khrustjovs "hemmelige rapport", og partihierarkiets nr. 2, Fernando Claudin, som var enig med den italienske kommunist Togliatti i, at Stalin-problemet havde rod i det sovjetiske systems modsætninger.²⁷ For det andet medførte 20. partikongres og afsløringen af Stalin-regimets forbrydelser en nødvendig, omend foreløbig begrænset selvkritisk refleksionsproces, som uundgåeligt også kom til at indbefatte spørgsmålet om dominansforholdene inden for den kommunistiske verdensbevægelse.

Stalin-opgøret i 1956 udløste således inden for PCE to potentielle konfliktflader: 1) en intern konflikt i PCE's ledelse, hvis essens var spørgsmålet om partiets strategi og taktik, men som også mandede ud i spørgsmålet om partidemokratiet, 2) en ekstern konflikt mellem PCE og SUKP, der principielt drejede sig om dominansforholdene inden for den kommunistiske verdensbevægelse, men som senere udviklede sig til at omfatte flere aspekter, f.eks. spørgsmålet om det sovjetiske samfunds natur.

26) Et specielt kapitel i PCE's historie udgøres af den legendariske Dolores Ibarruri, "La Pasionaria". På trods af at hun ligesom Uribe og Mije hørte til den gamle kerne af stalinistiske partiledere, fortsatte hun også efter 1956 med at indtage en fremtrædende placering inden for Spaniens kommunistiske Parti. At hun ikke ligesom de andre gamle ledere blev fjernet fra ledelsesposterne må tilskrives det faktum, at PCE specielt i 30'erne, men også efter borgerkrigens afslutning, havde opbygget en så omfattende personkult omkring hende, at det ikke uden store konsekvenser for partiets image ville have været muligt at fjerne hende. I dag er hun reelt sat udenfor indflydelse, selvom hun indtager den ærfulde post som PCE's præsident.

27) Fernando Claudin, Las razones de una divergencia, "El Viejo Topo", 1978, pp. 28 ff.

Det blev den interne konfliktflade, der først brød ud i lys lue. Stridighederne mellem Carrillo og Claudin havde udviklet sig igennem forskellige vurderinger af Stalin-problemet over forskellige vurderinger af PCE's "fredelige nationale generalstrejke" til spørgsmålet om partiets hele analyse og strategi. Konflikten brød ud i 1964, da Claudin på et Eksekutivkomitemøde i marts måned præsenterede en omfattende kritik af partiets politik siden 1956.

Claudins politiske kritik tog fat i to afgørende elementer i den analyse, der lå til grund for PCE's "nationale forsoningspolitik": 1. Analysen af Spaniens økonomiske udviklingstrin og 2. Analysen af franquismens politiske system.

Carrillo's og PCE's officielle position var, at Spanien stadigvæk befandt sig på et slags semi-feudalt niveau, hvor der eksisterede så mange barrierer og forhindringer for kapitalismens udvikling, at det var muligt at alliere størstedelen af befolkningen inklusive størstedelen af borgerskabet for en gennemførelse af den borgerlig-demokratiske revolution, der en gang for alle skulle gøre det af med "de feudale rester". Det umiddelbare mål var således at eliminere franquismen på basis af "en national forsoning" imellem alle fremskridtsvenlige kræfter. Dette var ifølge Carrillo en absolut realistisk mulighed, eftersom det franquistiske system - stadig ifølge Carrillo - befandt sig i en yderst isoleret situation, hvor det overvejende folkeflertal inklusive dele af hæren, kirken og det ikke-monopolistiske borgerskab havde vendt sig mod regimet.²⁸

Claudin fremførte i sin kritik af den officielle parti-analyse, at Spanien havde gennemført den borgerlige revolution og havde udviklet sig til en moderne monopolistisk kapitalisme, dvs. til et økonomisk udviklingstrin som teoretisk set stillede den umiddelbare overgang til socialismen på dagsordenen. Han afviste således, at det skulle være muligt at alliere sig med store dele af det spanske borgerskab mod "de feudale kræfter". Samtidig påpegede han, at der i Spanien i begyndelsen af 60'erne på ingen måde eksisterede en revolutionær situation, der kunne føre til brud med franquismen. Tværtimod var borgerskabet, der

28) Fernando Claudin, Dos concepciones de "la via espanola al socialismo", Horizonte espanol 1966 tomo II, Paris, 1966, pp. 95 ff.

helt og holdent sluttede op omkring det franquistiske regime, på vej til at konsolidere sine positioner igennem den forøgede økonomiske vækst. Til denne teoretiske og politiske kritik føjede Claudin en kritik af den manglende åbne diskussion og det manglende interne demokrati inden for PCE.

Dette var i yderst kortfattet form hovedindholdet i konflikten mellem Claudin og resten af PCE-ledelsen. I dag kan alle se, at Claudin havde ret i sin analyse og i sin kritik af PCE's manglende interne demokrati. Dette sidste kritikpunkts berettigelse demonstreredes kun alt for tydeligt, da Claudin og hans meningsfælle, eksekutivkomiteemedlem Jorge Semprun blev ekskluderet af PCE i foråret 1965. I den kamp, der førte op til eksklusionerne, fremførte partiledelsen en voldsom kampagne imod "defaitisterne" og "revisionisterne", der truede "partiets enhed", og Claudin og Semprun fik ikke lov til at komme til orde i forhold til de menige medlemmer.²⁹

Krisen omkring eksklusionerne var ikke specielt en krise, fordi Claudin og Semprun blev verftet ud af partiet, men fordi partiets udadventede taktik, som havde lidt det ene nederlag efter det andet, nu politisk blev problematiseret inden for PCE's højeste organer. Ligegyldigt hvad Carillo og resten af partiledelsen den gang mente om Claudins kritik, er der ingen tvivl om, at hele affæren startede en periode af kritiske og selvkritiske refleksioner inden for partiet - især i partiledelsen. Og hen ad vejen gav denne proces plads for, at der kunne opstå divergerende opfattelser, uden at disse nødvendigvis skulle føre til eksklusioner. Claudins og Sempruns eneste "fejl" i 64-65 var, at de var for tidligt ude med en kritik og en kritikform, som PCE p.g.a. den yderst langsommelige af-staliniseringsproces endnu ikke var i stand til at rumme

3.3. PCE og den kommunistiske verdensbevægelse

Det spanske Kommunistpartis forhold til den kommunistiske verdensbevægelse og dennes centrum, Sovjetunionen, var i hele perioden 1920-1964 præget af absolut lydighed og ideologisk tilpasning. Bortset fra Bullejos-sagen i 1932 (se afsnit 2.2.) var

29) Paul Preston, op.cit., p. 148.

der på intet tidspunkt opstået bare kim til konflikt med det sovjetiske moderparti. PCE havde som parti fuldt ud accepteret 1956-kongressens personkults-forklaring på Stalin-tidens terror; partiet havde billigt Sovjets nedslagtning af den ungarnske folkeopstand i 1956; man havde i den begyndende sino-sovjetiske konflikt taget fuldt parti for SUKP og havde i hårde ord fordømt det kinesiske kommunistpartis politik; og man havde endelig lanceret en ny national politik i 1956-1957, en politik som var i fuldstændig samklang med Sovjets udenrigspolitiske kursændring. Dertil kom den traditionelle økonomiske og politiske afhængighed af Sovjet som følge af at partiet måtte fungere i eksil.

Det første tegn på et begyndende brud med denne loyalitet kom med Khrustjevs fald i 1964, hvor PCE i modstrid med hidtidig praksis beklagede et magtskifte i toppen af det sovjetiske magthierarki og udtrykte håbet om, at Khrustjevs efterfølgere ville fortsætte dennes politik.³⁰ Sagen var, at PCE i dets forsøg på - i god tråd med SUKP - at bagatellisere Stalin-tidens forbrydelser i meget udtalt grad fra 1956 havde fremhævet den nye sovjetiske ledelse og herunder i særlig grad Khrustjevs person som en garanti for udviklingen af et socialistisk demokrati i Sovjet. Man havde støttet og fremhævet Khrustjev i en sådan grad, at man nu i 1964 havde vanskeligt ved at forklare - og forstå - at denne blev fjernet. Det psykologiske chok som følge af afsløringerne af Stalin-terroren manifesterede sig således i 1964 i PCE's første nonkonformistiske reaktion i forhold til den officielle sovjetiske politik.

Den likvidation af Khrustjevs liberaliseringspolitik, der fulgte i kølvandet på hans fald udvidede mulighederne for udviklingen af nye brudflader mellem PCE og det sovjetiske parti. Disse muligheder blev også stærkt næret af, at PCE netop i midten af 60'erne var konsolideret som den spanske demokratiske oppositions største og mest rodfæstede parti. Modsætningen mellem en konstant ideologisk tilpasning til de nystalinistiske metoder, som de nye ledere i Kreml tog i brug, og PCE's forsøg på internt i Spanien at fremstå som et demokratisk parti blev med tiden for stor. Den-

30) Guy Hernet, op.cit., p. 74.

ne uforenelighed manifesterede sig bl.a. i 1966, hvor partiet kritiserede det sovjetiske regimes fængsling af to oppositionelle, Sinyavski og Daniel. PCE kunne ikke i længden på den ene side kæmpe mod Franco-regimets skueprocesser mod oppositionelle spanske liberale, socialister og kommunister og på den anden side forsvarere eller stille sig neutral når "den virkeliggjorte socialisme" benyttede de samme metoder mod dens egne oppositionelle. I modsætning til PCF blev denne kritik ikke fremført af enkeltstående intellektuelle inden for partiet, men af selve Generalsekretær Carrillo, hvilket understreger med hvilket tempo PCE's løsrivelsesproces fra den ideologiske tilpasning udviklede sig. Den endelige brudflade opstod med Warszawa-pagt-landenes undertrykkelse af "det tjekkoslovakiske forår" i august 1968.

PCE havde fulgt udviklingen af "det tjekkoslovakiske forår" med stor interesse, fordi dette i sin hovedtendens var gunstig for den alliancepolitik, der var kernen i PCE's anti-franquistiske strategi. For PCE udgjorde udviklingen under de tjekkoslovakiske reformkommunister et håndgribeligt bevis på at socialisme, frihed og demokrati var forenelige størrelser, et bevis som partiet ikke undlod offensivt at fremføre i sin presse. I maj 1968 hed det således i PCE's politisk-teoretiske tidsskrift "Nuestra Bandera", at de tjekkoslovakiske kommunisters socialismemodell "trods forskelle i formen har en stor lighed med den type socialistisk samfund, som der efter vores mening og ud fra de konkrete betingelser og erfaringer i Spanien må virkeliggøres her."³¹

Den propagandamæssige offensiv, som PCE byggede op omkring "det tjekkoslovakiske forår", og som sigtede på at styrke "den nationale forsonings politik", og fremstillingen af PCE som et fundamentalt demokratisk parti, blev fremført inden for en fortsat ramme af ideologisk tilpasning til Sovjetunionen, især dennes udenrigspolitiske ambitioner. I en artikel i "Nuestra Bandera" to måneder før invasionen i Tjckkoslovakiet understregede Carrillo således, at Sovjet på basis af den fredelige sameksistens aldrig ville blande sig i andre landes interne anliggender.³²

31) Citeret efter Fernando Claudin, Die Spaltung in der Kommunistischen Partei Spaniens, Kritik der Politischen Ökonomie nr. 8/9/10, Vest-Berlin, 1976, p. 79.

32) Ibid.

For PCE var der altså i sommeren 1968 et fuldstændigt sammenfald imellem Sovjetsystemets udenrigspolitiske praksis og dets egne demokratiske ambitioner.

Men dette sammenfald blev brudt temmelig brat i august 1968 med den sovjetiske invasion af Tjekkoslaviet. Det åbne brud mellem to østeuropæiske stater og kommunistpartier tvang PCE til - for overhovedet at bevare troværdigheden - at vælge side. Og partiet valgte hurtigt side, idet dets fordømmelse af Warszawa-pagtens overgreb kom i løbet af dagene efter den 21. august.

PCE's begyndende løsrivelsesproces fra Sovjets overherredømme, som Tjekkoslaviet-affæren var et foreløbigt kulminationspunkt på, udviklede sig pludseligt og eksplosivt inden for en forholdsvis kort årrække. Denne brudflade blev mere markant, end det var tilfældet for det italienske søsterparti, som havde en lang historisk tradition for en selvstændig politisk proces, og for det franske kommunistparti, hvis alliancepolitiske overvejelser ikke gik i retning af den PCE'ske opbygning af en demokratisk anti-fascistisk front med "det demokratiske borgerskab". En mulig forklaring herpå er, at den pludselige opkomst af en skarp konflikt med Sovjet i tid faldt sammen med PCE's første virkelige ekspansionsproces i befolkningens brede lag og herunder specielt blandt de aktive i de store, demokratiske masseorganisationer. Presset fra de mange nye medlemmer, hvis erfaringsverden var knyttet til den demokratiske praksis inden for Arbejderkommissionerne, studenterbevægelsen, beboerforeningerne osv., kombineret med partiets årelange propagandamæssige fremstilling af sig selv som et fundamentalt demokratisk parti, er den væsentligste forklaring på PCE's relativt hurtige omvending fra et yderst Moskva-tro parti til et yderst Moskva-kritisk parti.

Den breche, der var åbnet i det tidligere så nære forhold mellem PCE og SUKP p.g.a. Tjekkoslaviet-invasionen, blev yderligere udvidet som følge af en række begivenheder i årene efter 1968. Fordømmelsen af invasionen i Tjekkoslaviet førte til interne stridigheder i PCE's ledende organer. Allerede i september 68 protesterede en gruppe centralkomiteemedlemmer med Eduardo

Garcia og Augustin Gomez i spidsen og støttet af SUKP mod PCE's fordømmelse af invasionen. Disse medlemmer blev i løbet af 1968 bragt til tavshed, først ved deres udelukkelse fra alle ledende poster, dernæst ved deres eksklusion af partiet. Disse eksklusioner, som var langt mere omfattende end 1965-eksklusionerne, men som ellers blev gennemført på samme udemokratiske måde, bremsede dog ikke SUKP's forsøg på at vælte Carrillo og få indsat en Moskva-loyal partiledelse.³³ I 1970 brød fraktionskampene atter ud i partiets ledende organer; denne gang blev den Carrillo-fjendtlige og pro-sovjetiske strømning ledet af en af PCE's absolutte topledere, eksekutivkomitemedlemmet Enrique Lister. Dette forsøg på at vælte det Sovjet-kritiske flertal i PCE-ledelsen strandede også, i efteråret 1970 blev Lister ligesom alle tidligere Carrillo-modstandere ekskluderet.

Disse pro-sovjetiske fraktioners forsøg på at overtage magten i PCE udvidede på afgørende måde brudfladerne mellem det spanske parti og SUKP, så meget desto mere som SUKP - uden officielt at bryde med Carrillo - aktivt støttede disse fraktioner. SUKP gik endda så vidt som til efter eksklusionen at yde Lister en omfattende støtte i dennes forsøg på at danne et konkurrerende spansk kommunistisk parti.³⁴

En yderligere torn i øjet på de spanske kommunister kom i 1970, da Sovjet ophævede sin økonomiske og politiske blokade af Franco-regimet og sluttede en handelstraktat med dette, i øvrigt uden at informere PCE derom forinden. Ligeledes i 1970 blev PCE modarbejdet, da den polske regering ved at levere store mængder kul til Franco-Spanien i meget høj grad medvirkede til at svække en omfattende minearbejderstrejke i Asturias-regionen, som var (og er) en af PCE's stærke bastioner.³⁵

33) Det sovjetiske styre gav således tilladelse til at Garcia-Gomez-gruppen kunne lede og koordinere dens anti-Carrillo-kampagne fra Moskva.

34) Listers gruppe udgav få dage efter eksklusionen første nummer af en konkurrerende udgave af PCE's ugeavis "Mundo Obrero". I 1973 dannede Lister Spaniens kommunistiske Arbejderparti, PCOE, som stadig eksisterer, men hvis betydning og indflydelse er yderst begrænset.

35) Fernando Claudin, Die Spaltung in der Kommunistischen Partei Spaniens, op.cit., pp. 85 ff.

I løbet af 70'erne udviklede konflikten mellem PCE og SUKP sig på basis af især ideologiske spørgsmål (interessesfæreproblemet, sammenhængen mellem fredelig sameksistens og global status quo, polycentrismen osv.) og tilspidsedes i 1976-77. Her nåede PCE-ledelsens kritik såvel af de manglende demokratiske tilstande i Østeuropa som af Sovjets overherredømme - historisk og aktuelt - over den kommunistiske verdensbevægelse et hidtidigt højdepunkt. Betegnende for denne konflikts modningsgrad var bl.a. Carrillos tale på kommunistpartiernes konference i Øst-Berlin i 1976, hvor han bl.a. gjorde op med de nationale kommunistpartiers underordning under SUKP: "De lidelser, som vores partier har været udsat for - og de som vi stadigvæk må bære -, den tid, som vi har tilbragt i katakomberne, gjorde at der i vores rækker opstod en forbindelse mellem den videnskabelige socialisme og en slags offervillighedsmystik og prædestination. Vi blev til en slags kirke med vores egne martyrer og profeter. I mange år var Moskva, hvor vores drømme begyndte at blive til virkelighed, vores Rom. Vi talte om den store, socialistiske Oktober-revolution som var den vores juleaften. Det var vores barndom. I dag er vi voksne ..." ³⁶

Kulminationspunktet på konflikten mellem SUKP og PCE kom i sommeren 1977 med det sovjetiske angreb på de spanske kommunister i anledning af udsendelsen af Santiago Carrillos bog, "Eurocomunismo y estado". I bogen går Carrillo så vidt som til at sætte spørgsmåltegn ved Sovjet-regimets socialistiske karakter, hvilket - som Claudin fremhæver - er en logisk konsekvens af den eurokommunistiske tese om at socialisme ikke kan eksistere uden demokrati. ³⁷ Denne tilspidsning af konflikten har endnu ikke ført til noget endegyldigt brud mellem PCE og SUKP, i øjeblikket ligger skismaet "i dvale". Men det er givet, at PCE ikke - uden for alvor at miste troværdighed - kan foretage noget taktisk tilbage-tog til en position af typen "Sovjet er et socialistisk land med visse deformationer". PCE er tvunget til - hvis partiet ønsker at udvikle sin nationale basis, ikke mindst vælgermæssigt - at

36) Citeret efter Lothar Maier, Spaniens Weg zur Demokratie, Meisenheim/Glan, 1977, p. 99.

37) Fernando Claudin, Eurokommunisme og socialisme, op.cit., p. 172.

genoptage diskussionen om Sovjets og de østeuropæiske folkedemokratiers natur, om ikke andet så i forbindelse med den nødvendige revision af partiets historieskrivning, som presser sig mere og mere på. Hvornår og hvordan denne diskussion bliver taget op igen - og med hvilket resultat - afhænger i meget høj grad af i hvilket omfang, partiet er i stand til at gennemføre en demokratisering af partistrukturerne og beslutningsprocesserne, en demokratisering som kan muliggøre en bred, demokratisk medlemsdiskussion af partiets historiske underordning under SUKP og af årsagerne hertil.

3.4. PCE's 9. kongres: På vej til et demokratisk fungerende kommunistparti?

Den første virkelig afgørende prøvesten for PCE's eurokommunistiske linie blev partiets 9. kongres i april 1978. Det skulle her vise sig, om Spaniens kommunistiske Parti var i færd med at overvinde den måske væsentligste forhindring for at det nybrud, som eurokommunismen udgør på det abstrakte plan, kunne udfolde sig frit uden fortidens manipulationer og eksklusions-trusler. Denne forhindring er det karakteristikum, som alle kommunistpartier - eurokommunistiske som ikke-eurokommunistiske - i varierende grad har til fælles: det manglende partidemokrati. Indtil 1977 havde PCE's ledere kunnet fungere videre på de gamle stalinistiske beslutningsprocesstrukturer ved at henvise til, at partiet var illegalt og derfor nødvendigvis måtte lægge mere vægt på de centralistiske aspekter end på de demokratiske. Men med legaliseringen af PCE i 1977 fangede bordet, og det skulle nu vise sig i praksis, om partiet var på vej til at overvinde den udemokratiske funktionsmåde. En vigtig strømpil herfor blev PCE's første kongres i frihed og legalitet siden 1932.

I vurderingen af PCE's 9. kongres er det ikke tilstrækkeligt blot at se på selve kongressens diskussioner og vedtagelser; man må også beskæftige sig med den diskussionsproces, der førte op til kongressen. Denne proces foregik - foruden i de lokale afdelinger - på regionale konferencer, som blev afholdt i månederne inden kongressen. De to væsentligste af disse blev konfe-

rencerne i Madrid og Asturias, fordi de begge demonstrerede, at PCE's demokratiseringsproces er i fuld gang og næppe kan brem- ses.

På Madrid-konferencen i marts 78 udspandt der sig en fuldstændig fri og demokratisk debat om de 15 teser, som general- sekretær Carrillo havde udarbejdet og forelagt partiet til ved- tagelse på 9. kongres. Den frie og demokratiske debat viste sig først og fremmest ved, at kun ganske få af generalsekretærens teser blev vedtaget i deres oprindelige form; langt de fleste blev underkastet ændringer, der i visse tilfælde endda var særde- les substantielle.³⁸ I skærende modsætning til denne demokrati- ske fremgangsmåde stod valget af ledelse (provinskomite), hvor den afgående ledelse præsenterede en på forhånd udarbejdet liste, der i god stalinistisk tradition lige præcis indeholdt det an- tal personer, som provinskomiteen skulle bestå af. Men også i dette spørgsmål viste modstanden mod de udemokratiske fremgangs- måder sig. De delegerede tvang ledelsen til at acceptere udar- bejdelsen af en suppleringsliste, og selvom kun ganske få fra denne suppleringsliste blev valgt, demonstrerede begivenheds- forløbet et begyndende oprør i partiets basis mod, at den frie og demokratiske diskussionsproces ikke automatisk afspejler sig i valgene til de ledende organer.³⁹

I Asturia, som er Carrillos hjemstavn, og hvor partiets præsident, Dolores Ibarruri er valgt til parlamentsmedlem, blev konfrontationen mellem den gamle ledelse og dele af de delege- rede endnu hårdere.⁴⁰ Den forretningsorden, der blev fulgt på konferencen, og som bl.a. bestod i et på forhånd sammensat diri- gentkorps, der kun repræsenterede en af de eksisterende politi- ske tendenser, stod i skærende modsætning til den meget demokra- tiske diskussionsproces, der var gået forud i de lokale afdelin- ger og i det lokale partiorgan. Modsætningen var så skærende, at 113 delegerede (ca. 25%) udvandrede fra konferencen i protest,

38) Fernando Lopez Agudin, Dos corrientes ante el IX Congreso, Triunfo nr. 791, Madrid, 1978, pp. 18 ff.

39) Ibid.

40) Dette var tilsyneladende forudset af PCE's øverste ledelse, idet hverken Carrillo eller "La Pasionaria", som ellers var selvskrevne til at deltage, ikke mødte op.

vel og mærke uden at nogen af disse meldte sig ud af partiet.⁴¹ Dette var noget hidtidigt uhørt i et kommunistparti, hvor "hensynet til partiets enhed" ellers altid havde været i stand til at overbevise selv de mest kritiske medlemmer om ledelsens fortræffelighed.

Også i det store catalanske kommunistparti, PSUC, som formelt er uafhængigt af PCE, knagede det voldsomt i foråret 78. I april i år skete der det historisk set helt usædvanlige for et kommunistparti, at partiets øverste ledelse, eksekutivkomiteen, trådte tilbage som følge af de interne modsætninger, der var opstået p.g.a. det omstridte spørgsmål om opgivelsen af leninismen. Sagen var, at PSUC på sin regionalkonference i marts i år tog den yderst mærkværdige beslutning at tiltræde Carrillos forslag til opgivelse af leninismen, men samtidig opretholdt definitionen af PSUC som et leninistisk parti. Eksekutivkomiteens afgang reflekterede denne modsigelse og den kendsgerning, at det catalanske kommunistparti består af to omtrent lige store politiske tendenser.⁴²

På denne baggrund blev PCE's 9. kongres lidt af en skuffelse. Forventningerne om en fornyelse af sammensætningen af de ledende organer og af procedurerne omkring valg blev ikke indfriet. Men alligevel var der væsentlige fremskridt at spore i forhold til tidligere kongresser. Debatten foregik frit og demokratisk, og som noget hidtil fuldstændig uhørt inden for PCE blev ikke en eneste af de af Carrillo foreslåede 15 teser vedtaget enstemmigt. M.h.t. to af de vigtigste teser (tese 6 om overgangen til socialismen og tese 15 om opgivelse af leninismen) manifesterede der sig endda ganske betydelige mindretal imod ledelsens forslag: tese 6: 65 pct. for, 28 pct. imod, 7 pct. blanke; tese 15: 77 pct. for, 20 pct. imod, 3 pct. blanke.⁴³ Dertil

41) Fernando Lopez Agudin, Se recrudescen las polemicas, Triunfo nr. 793, Madrid, 1978, pp. 22 ff.

42) Manuel Campo Vidal, "Lecturas no coincidentes" sobre el eurocomunismo, Triunfo nr. 794, Madrid 1978, pp. 23 ff.
Krisen i PSUC er midlertidig blevet løst ved at eksekutivkomiteen er genindtrådt, men problemerne vedrørende fraktionsstridighederne fortsætter.

43) Nuestra Bandera, nr. 93, Madrid, 1978, p. 12.

kom, at mange af de andre teser, der blev vedtaget med stort flertal, undergik adskillige ændringer i løbet af kongresdagene, dvs. før de blev vedtaget. Disse ændringer bestod først og fremmest i en mere objektiv og nuanceret vurdering af det politiske indhold i tesoerne, hvor de oprindelige forslag var meget partichauvinistiske og holdt i et triumferende sprog.⁴⁴

PCE's 9. kongres må - med Fernando Lopez Agudins ord - karakteriseres som "ét skridt fremad og to tilbage".⁴⁵ Dette skal forstås på den måde, at kongressen udgjorde et absolut fremskridt i forhold til partiets tidligere kongresser: der er overhovedet ingen tvivl om, at kongressen var den hidtil mest demokratiske i PCE's snart 60-årige historie. Men i forhold til den omfattende demokratiske diskussionsproces i de lokale afdelinger og på de regionale konferencer, udgjorde 9. kongres et tilbageskridt. Til det negative hører også, at partiledelsens og herunder især generalsekretærens magt blev væsentligt styrket på kongressen.

M.h.t. de politiske modsætninger inden for PCE er det endnu for tidligt at tale om ideologisk og politisk manifesterede tendenser eller fraktioner, som det f.eks. er tilfældet inden for PCI og PCF. Den modsætning, der manifesterede sig i de forskellige forsamlinger op til og på selve kongressen, kan, indtil den politiske diskussion og kamp har udviklet sig mere åbent og klart, bedst betegnes som en modsætning mellem "fornyere" og "kontinuitister". "Fornyerne", der i væsentlig grad består af yngre, kritisk indstillede kommunister, ønsker et mere demokratisk fungerende parti, og "kontinuitister", som i væsentlig grad består af de gamle partiledere, der nok arbejder for en gradvis demokratisering (det er jo bl.a. Carrillo, der igennem en lang årrække har lagt grunden til en demokratisering af partiet), men hvis hovedmål er en fastholdelse af partiets kontinuitet og enhed. 9. kongres endte som en form for kompromis imellem disse to tendenser, idet "fornyerne" fik stadfæstet en helt ny form for demokratisk diskussions- og afstemningsprocedure inden for partiet og endda fik ændret væsentlige dele af partiledelsens politiske

44) Fernando Lopez Agudin, Un paso adelante, dos pasos atras, Triunfo nr. 796, Madrid, 1978, pp. 34 ff.

45) Ibid.

forslag, mens "kontinuitisterne" opretholdt kontrollen med partiets ledende organer.

Denne skelnen mellem to grupper inden for PCE er også gyldig m.h.t. kampen om den kontroversielle tese 15 om opgivelsen af leninismen. Denne kamp udtrykte ikke i første række en uenighed mellem "leninister" og "eurokommunister" baseret på klare politiske modsætninger, men primært en strid om partidemokrati og diskussionsstil inden for partiet. Modstanden mod partiledelsens forslag til afskaffelsen af begrebet "marxistisk-leninistisk parti" til fordel for betegnelsen "marxistisk, revolutionært og demokratisk parti" i definitionen af PCE var ikke primært rettet mod dette forslags rent politiske implikationer, men i langt højere grad mod, at disse implikationer ikke var kendt og gennemdiskuteret p.g.a. den hast, hvormed ændringen skulle presses igennem.⁴⁶

4. Konklusion: PCE på vej mod en ny type kommunistisk parti?

Når jeg i indledningen til denne artikel antyder, at jeg anser PCE for at være det "mest eurokommunistiske" af de eurokommunistiske partier, skyldes det, at partiet m.h.t. de elementer, der er karakteristiske for disse partier, synes at have udviklet sig mere konsekvent end "storesøstrene" i Italien og Frankrig. Dette gælder for kritikken af "den virkeliggjorte socialisme" og for den interne demokratiseringsproces.

Dette forhold kan have mange årsager, men den væsentligste er sandsynligvis, at Spaniens kommunistiske Parti udviklede sig fra politisk sekt til politisk masseparti med stor indflydelse i befolkningens arbejdende sektorer på et historisk tidspunkt, hvor på den ene side den internationale situation var præget af fremskredetheden i den kommunistiske verdensbevægelses opløsningsproces, og på den anden side den nationale situation (Spanien) var præget af en vældig opblomstring af demokratiske massebevægelser og (på det politisk-ideologiske plan) af en enorm positivisering og opvurdering af de demokratiske frihedsrettigheder som uomgænge-

46) Også den mest "leninistiske" sektor af Spaniens kommunistiske Parti, det catalanske PSUC, har afskaffet det fundamentalt stalinistiske begreb "marxisme-leninisme". PSUC definerer sig idag som et "marxistisk og leninistisk parti".

lige værdier i ethvert socialt system, også det socialistiske. Det var dette sammenfald i midten af 60'erne af PCE's gennemslag som politisk masseparti og den fornyede interesse - internationalt såvel som nationalt - for sammenhængen mellem socialisme og demokrati, der medførte, at Spaniens kommunistiske Parti inden for ganske få år var i stand til at udvikle sig fra et superstalinstisk til et eurokommunistisk parti. Denne dynamik har inden for PCE haft det særegne forløb, at de eurokommunistiske ideer indtil 1977 næsten udelukkende blev båret frem af en partiledelse, der p.g.a. en yderst centraliseret organisationsstruktur, som kun delvist skyldtes illegaliteten, besad en næsten total magt over partiets indre liv. De menige PCE'eres demokratiske aspirationer blev i illegalitetsperioden i væsentlig grad kanaliseret ud i de folkelige bevægelser (arbejder-, studenter-, beboer-, kvindebevægelsen) og kampe, mens PCE-ledelsen strukturelt set relativt uafhængigt heraf udviklede partiets overordnede strategi og politik. Efter at PCE i foråret 77 opnåede legalitet er den demokratiske kamp også blevet ført ind i selve partiet og det med en pludselighed og en kraft, som sandsynligvis vil medføre væsentlige ændringer i partiets ledelsesstrukturer og beslutningsprocesser. PCE's 9. kongres var et første skridt på vejen henimod en ny type kommunistisk parti; om og hvornår de næste skridt bliver taget afhænger ikke alene af den politiske kamp inden for partiet, men i ligeså høj grad af de generelle politiske og sociale kampe i det spanske samfund.